

Lapsiasiavaltuutetun lausunto: Yhdenvertainen Suomi – toimintaohjelman keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) yksi läpileikkaavista periaatteista on syrjimättömyys (2 art.). Tämä tarkoittaa muun ohella, että valtioiden tulee aktiivisesti pyrkiä tunnistamaan yksittäiset lapset ja lapsiryhmät, joiden oikeuksien tunnustaminen ja toteuttaminen saattavat vaatia erityisiä toimenpiteitä.¹

Vuonna 2021 lapsiasiavaltuutetun painopisteenä oli yhdenvertaisuus, ja vuoden aikana tavattiin useita lapsiryhmiä, joiden kanssa keskusteltiin yhdenvertaisuusasioista sekä syrjintäkokemuksista. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu on toimittanut Vammaisuus ja lapsen oikeudet -teoksen sekä toteuttanut kansallisen lapsistrategian tuella saamelais- ja romanilapsia koskevat selvitykset.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että lasten kokemusten, tutkimustulosten ja YK:n lapsen oikeuksien komitean antamien suositusten perusteella kolme erityisen tärkeää Yhdenvertainen Suomi – toimintaohjelman tavoitetta ovat eriarvoistavien rakenteiden tunnistaminen ja purkaminen (tavoite 1), viranomaisten yhdenvertaisuusosaamisen vahvistaminen eri tasoilla (tavoite 3) ja tietoisuuden kasvattaminen rasismista ja sen eri muodoista (tavoite 4).

Palaute, jota lapsilta on saatu indikoi, että toimintaohjelman kaikki toimenpiteet, joilla tähdätään lasten kanssa työskentelevien yhdenvertaisuusosaamisen vahvistamiseen, ovat tervetulleita. Lisäksi toimenpide 24, jolla tähdätään TET-harjoittelumahdollisuuksien yhdenvertaisuuden edistämiseen, on hyvin tärkeä.

[Nuoret neuvonantajat -tapaamisissa](#) nousee säännöllisesti esiin lasten syrjintäkokemuksia. Romaninuoret kertoivat valtuutetulle TET-harjoittelun olevan heille erityisen tärkeä, mutta harjoittelu- paikkoja oli vaikea saada.² Myös romanilasten hyvinvointia koskevassa selvityksessä nousi esiin turhautuminen opiskeluun, sillä syrjinnän oletettiin vaikeuttavan työpaikan saamista.³

Maahanmuuttajataustaiset tytöt taas tunsivat yksinäisyyttä, koska kokivat tulevansa syrjityksi ulkonäön perusteella. Lisäksi he kertoivat kuulevansa joskus rasistisia kommentteja kadulla. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat nuoret kertoivat kiusaamisesta ja seksuaalisesta

hyväksikäytöstä. Nuorten mukaan koulun henkilökunnan kyky tunnistaa turvattomuutta on heikko ja kyky käsitellä asioita usein vaillinainen. Nuoret toivoivatkin, että oppilaitosten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaisiin ja toimeenpantaisiin yhdessä. Sateenkaarevat lapset ja nuoret kertoivat, että aikuisten moninaisuusosaaminen on puutteellista ja että useat koulumaailman käytännöt ovat edelleen heteronormatiivisia ja turhaan sukupuolittuneita. He olivat kokeneet syrjintää myös harrastuksissa ja terveydenhuollossa.

Monet tutkimukset osoittavat, että vammaiset tai pitkäaikaissairaavat lapset, kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ja lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ovat keskimääräistä alttiimpia syrjinnälle. Verkossa tapahtuva häirintä kohdistuu erityisesti vähemmistöihin kuuluviin lapsiin ja tyttöihin.^{4 5}

YK:n lapsen oikeuksien komitea on hiljattain antanut Suomelle [suosituksia](#), joista usealla on yhdenvertaisuusliittymä. Komitea suositteli muun muassa syrjinnänvastaisen työn vahvistamista ja pyrkimystä tehostaa entisestään kohdennettujen yhdenvertaisuuteen tähtäävien toimenpiteiden vaikutusta. Lisäksi komitea suositteli toteutettavan tietoisuutta lisäämään tähtääviä kampanjoita, joissa edistetään yhdenvertaisuutta erityisesti etnisyyden, maassaolostatuksen, vammaisuuden, uskonnon, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin osalta.⁶ Komitea totesi myös, että epäsuotuisassa asemassa (mm. vähemmistöön kuuluvat tai maahanmuuttajataustaiset) olevat lapset tulee huomioida resurssien allokoinnissa.⁷

Yhdenkään lapsen ei tule kohdata syrjintää. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan selkeitä toimenpiteitä ja vastuunkantoa kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että lasten yhdenvertaisuuteen myös suhteessa aikuisväestöön tulee kiinnittää huomiota.⁸ On lisäksi oleellista, että lapset tunnistavat epäasiallisen käytöksen ja tietävät, mihin olla yhteydessä sellaista kohdatessaan. Lasten tiedoissa oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoista on parantamisen varaa.

Lapsiasiavaltuutetun syksyllä 2021 tapaamat nuoret viisaasti pohtivat sitä, mistä ja missä vaiheessa lapset keksivät syrjivän käytöksen ja alkavat kavahtaa erilaisuutta.⁹ Lienee selvää, että julkinen keskustelu ja aikuisten näyttämä esimerkki vaikuttavat suoraan lasten asenteisiin ja käytökseen.

Jyväskylässä 7.8.2023

Elina Pekkarinen

Sonja Vahtera

lapsiasiavaltuutettu

lakimies

¹ "Komitea erityisesti korostaa esimerkiksi tarvetta kerätä eriteltyjä tietoja, jotta syrjintä tai potentiaalinen syrjintä voidaan tunnistaa. Syrjintään puuttuminen voi edellyttää muutoksia lainsäädäntöön, hallintoon ja voimavarojen jakamiseen sekä koulutuksellisia toimenpiteitä asenteiden muuttamiseksi." YK:n lapsen oikeuksien komitean [yleiskommentti nro 5](#) (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä (CRC/GC/2003/5), kohta 12.

² Lapsiasiavaltuutettu toteutti vuonna 2019 selvityksen TET-jaksoista, ja selvityksessä todettiin TET-jaksoihin liittyvän uhkakuvan, "että ne asettavat oppilaat eriarvoiseen asemaan taustansa mukaan ja vain syventävät kuilua erilaisista taustoista tulevien oppilaiden välillä". Tuukkanen, Terhi: *"Pitäisi ajatella koulutyön tekemistä ihan eri tavalla": Selvitys työelämään tutustumisjaksojen toteuttamisesta kouluissa*, [Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2019:1](#), s. 25.

³ Weckström, Elina; Kekkonen, Karri; Kekkonen, Outi: *"Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon": Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen*, [Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:3](#), s. 53.

⁴ Nieminen, Kati ym.: *Aidosti yhdenvertaiset - Yhdenvertaisuuslain arviointi*, [Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:50](#).

⁵ Jokela, Satu ym.: *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019*, Terveystieteiden tutkimuskeskus, Työpöytäpaperi 38/2020. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>

⁶ CRC/C/FIN/CO/5-6, kohta 16.

⁷ CRC/C/FIN/CO/5-6, kohta 9.

⁸ Muun muassa uskonnonvapaus sekä lapsen oikeus juridiseen sukupuolen vahvistamiseen tulisi turvata myös alaikäisille.

⁹ "just, et ku tulee kouluun, ni se käyttäytyminen muuttuu. Ja mä uskon, että se on osittain opittu vanhemmilta tai vanhemmilta oppilailta. Se, et näkee sitä käyttäytymistä vaik yläasteella joka päivä, ku ne vanhemmat oppilaat käyttää slurreja ja tämmösiä hienoi sanoja. Ja sit ku ne ei tiää mitä se tarkoittaa, ja ne ehkä halua olla ehkä vähän niinku ne vanhemmat oppilaat, olla siistejä, esittää vähän vanhempaa, ni se lähtee tosi helposti kierteeseen, et ku muut käyttää, ni mäki käytän."